

МАЖОРНІСТЬ ЯК СУБКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ У ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ ТА ДРУКОВАНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ

Ігор Паславський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна*

У статті з'ясовано генезис та сутність “мажорства” як сучасного субкультурного феномену, досліджено особливості його висвітлення у впливових журнальних виданнях та в розважальній журналістиці, визначено роль телебачення у висвітленні проблеми “мажорства”, зазначено особливу місію заангажованих ЗМІ.

Ключові слова: мажори, мажорність, засоби масової інформації, телевізійна журналістика, журнальна періодика, розважальні видання.

Актуальність. Тема „мажорства” становить інтерес журналістикознавців щонайменше у двох аспектах. У головному із них, ця тема давно назріла для глибокого, послідовного і найважливіше систематичного висвітлення у ЗМІ, прискіпливого її обговорення у медійному просторі, оскільки мажорство як явище невпинно набирає обертів, стає популярним серед молодого покоління стилем життя, до якого прагне певна достатньо численна категорія людей. Ефірні ЗМІ загалом, а телевізійники передусім цю делікатну тему висвітлюють фрагментарно, епізодично, обмежуючись інформаційними повідомленнями, в основі яких є конкретна подія. Журналістських матеріалів у форматі сміливих фахових розслідувань телевізійники уникають або неспівмірно рідко практикують. Мовчить документалістика, здатність якої в окресленні явища, визначенні його граней і масштабів є високою, а з просвітницько-профілактичного погляду документальні фільми мають найвищу ефективність.

Якісна українська періодика розглядає згадану тему значно глибше й системніше, але її аудиторія за чисельністю є нижчою за телевізійну. Газетярі та їх колеги із журнальної періодики орієнтуються на інтелектуальне середовище, зусиллями якого у неправовій державі вирішити за давню проблему практично неможливо. Натомість ефірні медійники, зорієнтовані на масову аудиторію, спроможні надати мало не кожному прояву мажорства резонансний статус і викликати справедливі масові акції протесту, які в реаліях повсякденного життя виявляються чи не єдино дієвими.

Другий аспект уваги журналістикознавців до зазначеної проблеми є практично не дослідженим узагалі й за відсутності емпіричного фактологічного матеріалу не-посильним, зокрема й для нас. Тому обмежимося лише його констатацією. Йдеться про ті підконтрольні „зацікавленій” персоні ЗМІ, яким у конкретному випадку резонансного прояву мажорства, відведена визначена, досить невтішна і невдячна роль – відбілювати „мажора”, виправдовувати його, а провини за конкретний вчинок або переносити на жертву, або списувати на випадковість чи необережність. Дискредитація

жертви – основна мета їхніх журналістських матеріалів. Для соціуму такі журналістські виступи особливо небезпечні, бо дезінформують аудиторію, вводять її в оману. Виправдовуючи мажорство, сприяють його поширенню, утвердженню і ще глибшому вкоріненню в українські реалії. Із підтекстної інформації з фахових медійних видань з окремих тематичних сторінок на кшталт „Прес-клубу” в газеті „День”, впливало, що у випадку з Ландиком-молодшим таку непривабливу місію змушені були виконувати творчі працівники тих регіональних ЗМІ, власником, співвласником чи впливовим акціонером яких є Ландик-старший. Оскільки мало не кожний український олігарх і впливовий політик має свої медійні активи або підтримує тісні персональні зв’язки з медійниками, це явище є не поодиноким і вимагає окремого глибокого осмислення на достовірній джерельній та фактологічній основі.

Важливість теми зумовлює не стільки її новизна (яка до того ж є доволі відносною), скільки помітна ескалація (розширення, посилення) негативних проявів “мажорства” як явища у суспільно-політичному бутті сучасної України, де і кількісне, і, особливо, змістове вираження набуває дедалі загрозливіших розмірів і форм.

Мета публікації – окреслити “мажорність” як позаправове явище, що утверджується і розвивається в українському суспільстві, і дослідити основні тенденції його висвітлення у засобах масової інформації.

Предметом дослідження є прояви мажорності в різних сферах українського буття та ймовірні їх наслідки.

Об’єктом дослідження є телевізійні канали “Інтер” та “1+1”, а також періодичні видання – журнали “Український тиждень”, “Корреспондент”, “Фокус” за 2011–2012 роки.

Наукова новизна публікації полягає у введенні в науковий обіг понять “мажор” і “мажорність”, в окресленні проявів, у зазначенні генезисних та наслідкових його зв’язків, в дослідженні особливої ролі та призначення засобів масової інформації у висвітленні цього негативного для суспільства явища.

Методи дослідження: історичний, порівняльний, спостереження, а також методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, аналогії.

Наукова розробка теми. Як не парадоксально, але ні очевидна суспільна значущість “мажорства”, ні його “спорідненість” з корупцією, круговою порукою, кумівством та іншими “системними” вадами вітчизняного політикуму, ні “розташованість” явища на стику відразу кількох наук (соціології, соціальної психології, політології тощо) не спонукали українських науковців до ґрунтовних досліджень та осмислення теми, яка, по суті, досі залишається для них *terra incognita*.

У цьому контексті більш ніж показовим є той факт, що упорядники сучасних друкованих словників, наче змовившись, вперто ігнорують наявність “мажорства” і його адептів, а тому не пропонують жодних усталених визначень чи тлумачень згаданого явища і пов’язаних з ним понять – так, ніби вони не існують у реальному житті. Загальновідомий “Сучасний словник іншомовних слів” Л. І. Нечволод, наприклад, подає лише два традиційні, первинні значення слова **мажор** (від фр. *major* та італ. *maggiore* – більший, старший, вищий): 1) Музичний лад, стійкі звуки якого утворюють великий (мажорний) тризвук; 2) *перен.* Бадьорий, радісний (настрій) [1, с. 398]. Хоча

кількісні і, головне, змістові результати пошуків на відповідний запит в Інтернеті через пошукову систему Google дають усі підстави зробити протилежний висновок: поняття “мажори” і “мажорство” сучасне суспільство розуміє передусім саме в “неписаних” трактуваннях, які, щоправда, є доволі різними й неоднозначними в оціночних аспектах. Про це, зокрема, свідчать і популярна в інтернет-користувачів Wikipedia, і електронний словник українського сленгу Slovopecta, і контент специфічного сайту www.slovopecta.ru, де новітню термінологію творять і діляться власним розумінням понять самі відвідувачі інтернет-сторінки. Зі строкатого і вражаючого переліку їхніх “визначень” терміна “мажор” виберемо лише деякі:

“Мажори – узагальнена назва молодих людей, чиє життя і майбутнє, в основному, облаштували їх впливові високопоставлені батьки. Тому життя стало для них легким і безтурботним, а вони самі – його розтринькувачами...”

“Мажори – це радянська “золота молодь” періоду “розвинутого соціалізму”. Появилися наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років і сприймалися як антипод субкультури гопників. Незважаючи на зникнення низки знакових моментів і зміну суспільного ладу, даний вираз залишився актуальним і використовується у розмовній мові”.

“Мажорами часто називають осіб, особливо молодих, які або мають гроші, або – імідж успішних людей. Термін, зазвичай, має негативне забарвлення, оскільки прийнято вважати, буцім “мажорів” більше цікавлять гроші і заavidне соціальне положення, аніж шлях духовного просвітлення”.

“Мажор – це виродок, який бравує своїми грішми і поводить надто розковано”.

“Це такі виродки, які мають багатих батьків. Вони самі не заробляють, не відають, що значить голод, холод, страх, адже у них є татусеві гроші...”

“Мажор – це людина, яка вміє жити красиво, і не обов’язково – завдяки багатим батькам. Не важливо – завдяки кому і чому, важливо – як!”.

“Це – модна, елітна, багата, оригінальна і просто не така, як усі, молода людина” [2].

Окремі сегменти цих визначень не витримують здорової критики. Для прикладу, твердження, що “мажори” – це відповідь цивілізованого, освіченого і відносно матеріально забезпеченого столичного молодого покоління на провінційний рух “гопників” – працівників столичних промислових підприємств, які прибули до Москви у 50–60-ті роки минулого століття, як відносно кваліфікована й перспективна робоча сила. Їх поселили у гуртожитки на околицях столиці, які російською мовою йменувалися “государственные общежития пролетариата”, скорочено – ГОПи. Ці молоді, добре згуртовані, переважно неодружені особи підсвідомо відстоювали свою субкультуру і були її носіями в мегаполісі впродовж добрих декількох десятиліть. В другому, а особливо в третьому поколінні вони практично асимілювалися із москвичами. Але беручи до уваги той факт, що на початку 80-х років корінних мешканців столиці, тобто москвичів у третьому поколінні, було значно менше, ніж новоприбулих її мешканців, а серед останніх “гопники” становили переважну більшість, останні зробили потужний внесок у субкультурне середовище найбільшого міста тогочасної країни.

Але фактом є й інша річ: за останніх двадцять або навіть тридцять років, тобто з моменту руйнування колись єдиного господарського комплексу та з настанням стагнаційних, а згодом кризових явищ в економіці, притік робочої сили з категорії виробничників невинно скорочувався і практично припинився. Їм на зміну прийшли класичні заробітчани з новоутворених країн, які працювали сезонним або вахтовим методом, здебільшого, нелегально або напівлегально. Безправні, вони не мали впливу навіть на вуличне життя, а на культурне чи політичне й поготів. Вони не асимілювалися із столичною громадою, були представниками іншої спільноти. Відчували свою тимчасовість перебування у найбільшому місті іншої держави.

За логікою автора “гопниківської” концепції, мажори мали б бути лише в Москві і припинити своє існування практично з розпадом союзнаї держави. Але публікаціями про мажорів рясніє українська газетна і журнальна періодика, їх успішно розвінчує телебачення, про їх „подвиги” регулярно повідомляють нові медіа. Отже, проблема, по-перше, має українське коріння, по-друге, вона більшою мірою породжена в останні роки, оскільки в радянські часи про київські “золоту молодь” та її стиль життя резонансних фактів не було. Їх не могло бути в окреслених нині масштабах априорі. А по-третє, “мажорність” є проблемою значно глибшою, багаторівневою і різновекторною, такою, що має основу, закладену нинішнім політичним устроєм і бізнесовими відносинами, нагромадженням первісного капіталу й перерозподілом матеріальних ресурсів.

Звісно, жодне з представлених вище аматорських “визначень” не є досконалим і не може претендувати на академічність. Однак кожне з них більшою чи меншою мірою містить щось раціональне, за кожне, погоджуючись із висловленою думкою, “проголосували” десятки і сотні інших відвідувачів цього сайту, а тому із сукупності цих та подібних їм цитат вимальовується своєрідний соціальний портрет-відображення “мажора” в очах суспільства. Зауважимо лише, що чорних барв у цьому портреті й відповідно людей, які поділяють різко негативні оціночні судження про “мажорів” (принаймні серед контингенту відвідувачів вищезгаданого сайту) значно більше, ніж тих, хто ставиться до них поблажливо або відверто заздрить їм і захоплюється ними.

До речі, переконливе пояснення позиції таких заздрісників із середовища молодих людей знаходимо у статті доцента кафедри соціології сім’ї і демографії соціологічного факультету Московського держуніверситету О. Б. Синельникова “Ціннісні орієнтації російської і європейської молоді”. Автор згаданої статті, аналізуючи дані Європейського соціологічного дослідження 2008 р., порівнює ціннісні орієнтації молодих росіян та їх ровесників з 27-ми європейських країн. Визнаючи природність здорової амбіційності молоді, яку трактують, передусім, як зорієтованість на успіх і суспільне визнання особистих якостей, О. Б. Синельников водночас акцентує увагу на показниках молодіжної амбіційності, не підтвердженої жодними якостями чи досягненнями, тобто – на безпідставній амбіційності. А її, згідно зі згаданим вище дослідженням, виявили 56 % (більше половини) молодих росіян віком до 30 років, і за цим показником Росія посіла “високе” п’яте місце серед 28 країн Європи. Судячи зі статті, відсоток молодих українців, які безпідставно марять неписаними привілеями “мажорів” (а, по суті, заздрять їм), не більший, аніж серед ровесників з РФ, хоч і не набагато менший [3, с. 149].

Повертаючись безпосередньо до теми нашого дослідження, зауважимо: якісні вітчизняні ЗМІ (а за основу дослідження взято, насамперед, публікації на цю тему у впливових тижневиках “Український тиждень”, “Фокус” і “Корреспондент” за 2011–2012 роки) повністю підтверджують попередньо виявлене нами співвідношення позитиву та негативу в ставленні суспільства до “мажорів” і проявів “мажорства”. Так, вони (див. журнали “Український тиждень” № 29 за 15–21 липня 2011 р. та “Фокус” № 30 за 29 липня 2011 р.) суттєво доповнюють і деталізують змальований вище портрет типового сучасного українського “мажора”: вказують на місця столичних “тусовок”, називають улюблені ними бренди одягу, марки й моделі розкішних автомобілів, професії та навчальні заклади, які тут “котируються”, і навіть – вживаний у цьому середовищі сленг, водночас підкреслюючи, що це зазвичай молоді люди, батьками яких є політики (депутати), високопоставлені чиновники або заможні бізнесмени (олігархи). Водночас журналісти якісних ЗМІ загалом усвідомлюють, що це – формальні і далеко не основні ознаки явища і його adeptів, про яких їм доводиться писати дедалі частіше.

Відтак, показово, що навіть Ганна Устенко – автор чи не єдиної серед численних матеріалів дослідження “нейтрально-позитивної” статті про законослухняних “мажорів” – з посиланням на думку дослідників цієї субкультури змушена констатувати: “Золота молодь в Україні має свої особливості. По-перше, їх “молодість” нерідко є перебільшенням – достатньо згадати 37-річного Романа Ландіка. По-друге, стати частиною цього прошарку намагаються навіть ті, хто за народженням “мажором” не є. Врешті, по-третє, <...> більша частина населення України не бачить різниці між “мажором”-злочинцем і законослухняним відприском багатих і впливових батьків”. І це при тому, що, як слушно зауважує в тій же статті психолог Сергій Строчков, “мажори існували завжди і скрізь – хоча могли по-різному називатися або інакше виглядати. А процент відморозків серед них не вищий від середньостатистичного по країні” [4, с. 22, 25].

Тим не менше, саме ці “відморозки” (а, точніше, їх зухвалі антисоціальні вчинки) є головним аспектом висвітлення загальної теми “про мажорів”. Це, слід зауважити, здебільшого події матеріали за фактом їх чергового резонансного “подвигу”, автори яких не йдуть далі відповідей на “технічні” запитання – що, де, коли і як ЦЕ трапилося. Чимало питома частка матеріалів саме такого репортажного плану схиляє до думки про масовість і певною мірою буденність проявів “мажорства” в Україні, внаслідок чого вітчизняні журналісти фізично не спроможні належно опрацювати й аналізувати весь обсяг відповідних фактів. Інша річ, що вони не завжди можуть і хочуть це робити, адже, як показує практика, бажання “глибоко копати” в цій царині є важкоздійсненним в силу зрозумілих обставин, а іноді – навіть небезпечним для журналістів і ЗМІ загалом. Чимало небезневинних проявів “мажорства” так і залишаються невідомими широкому загалу.

У цьому контексті оглядач журналу “Український тиждень” Андрій Дуда констатує: “На підставі наявної інформації лік самозваним регіональним князькам в Україні ведеться на тисячі” [5, с. 22]. Але, заочно доповнює його колега з цього ж видання Олександр Михельсон, “ми насправді не знаємо, скільки злочинів за їх участю трапляється в країні повсякчас” [6, с. 23]. Та особливою наочністю відзначається тут передісторія резонансного “подвигу” “мажора” Романа Ландіка, який у ніч на 4 липня 2011 р. в Луганському ресторані “Баккара” привселюдно побив 20-річну

фотомодель Марію Коршунову. “Справа” 37-річного сина впливового нардепа від правлячої партії Володимира Ландика отримала через ЗМІ широкий розголос, але, як з’ясувалося, була не першим “прикрим непорозумінням” у біографії псевдогероя і навіть – не його “вершиною айсберга”. Лише тепер, постфактум, в неофіційних розмовах із журналістами міліціонери із Луганська зізналися, що цей громадянин вже давно спричиняє їм справжній головний біль. А “Український тиждень” з посиланням на них, на місцеву пресу та на інші джерела написав: “У тамтешньому клубі “Гараж” Ландік-молодший разом із поплічниками влаштував справжню бандитську “малину” з бійками та згвалтуваннями. <...> Джерела МВС стверджують, що від 2004 р. на Романа надходили численні заяви громадян про побиття, проте вельможний батько постійно його “відмазував”. За інформацією з відкритих джерел, кілька років тому Ландік-молодший нібито насмерть збив пішохода і втік із місця пригоди. Згодом до міліції буцімто прийшов чоловік, який заявив, що за кермом машини-вбивці був саме він, за що й отримав покарання замість Романа Ландіка” [7, с. 35]...

Загальною особливістю журналістського аналізу випадків, що сталися за участю “мажорів” є акцент на безкарності проявів “мажорства” у нашій країні та на викликах, які постають перед суспільством. Відтак, не рідкісними в сучасних вітчизняних ЗМІ є ретроспективні добірки-“дайджести” найбільш резонансних справ “мажорів”, які подаються на підверстку до тематичних журналістських виступів і своєрідно ілюструють їх. “Дайджести” з фотографіями “героїв”, з епізодами їхніх біографій і розповідями про родинні зв’язки в “телеграфному”, концентрованому вигляді нагадують суть скоєних ними злочинів і неадекватно “смішних” вироків Феміди. Такі добірки, зокрема, під убивчими рубриками “Криваві хроніки мажорів” і “Дошка ганьби: 10 найнебезпечніших спадкоємців впливових родин” друкували відповідно журнали “Український тиждень” (№ 12 (229) від 23–29 березня 2012 р.) і “Фокус” (№ 28 (240) від 15 липня 2011 р.). У них – майже один і той самий добір персонажів, і майже однаково вражає зухвальство скоєного ними і присуджених за це “покарань”:

Сергій Демішкан, син голови “Укравтодору” Володимира Демішкана. В листопаді 2007 р. разом з двома співниками викрав директора авіакомпанії “Крунк” Василя Кривокубу, намагаючись примусити підприємця підписати папери на передачу йому вантажного літака. Після тортур викрадачі заживо втопили свою жертву у річці, прив’язавши їй до спини чавунну батарею. У скоєному Демішкан зізнався, але в листопаді 2011-го Баршівський райсуд засудив його лише до 5 років... умовно. Несподіваний вердикт самі судді пояснили просто: під час слідства Демішкан обмовив себе, та й вбивати колишнього афганця, 63-річного підприємця ніхто не хотів. Тому мова може йти хіба що про вбивство з необережності...

Фелікс Петросян, син нині покійного бізнесмена і депутата Одеської облради. 13 січня 2008 р. в Одесі на власному позаляховику Toyota Land Cruiser Prado спричинив аварію відразу з 11 (!) автівками. Водій однієї з машин помер на місці, ще кілька людей травмовано. Незважаючи на те, що попередні експертизи визнавали його винуватцем ДТП через нетверезий стан, судді не виявили в діях Петросяна порушень правил дорожнього руху і 7 червня 2010-го справу закрили...

Володимир Зімін, син голови Шевченківської райдержадміністрації м. Києва. 30 березня 2008-го на столичному шосе на повному ходу врізався джипом у

міліцейські “Жигулі” так, що їх буквально розірвало навпіл. Із місця аварії “мажор” утік, а травмовані правоохоронці опинилися в лікарні. Однак суд справи навіть не розглядав...

У цьому випадку “вторинність” добірок “дайджестів” аж ніяк не применшує їх значущості, а тому такі публікації вважаємо виправданими і доцільними з багатьох міркувань. Це, по-перше, відносно простий, безпечний і не дуже трудомісткий спосіб нагадати про те, що суспільство пам’ятає своїх “героїв”, які продовжують безкарно розкошувати на волі тоді, коли під ними мала б горіти земля. Це, по-друге, хоч якийсь спосіб спам’ятати і застерегти інших “мажорів”, які впритул підійшли до критичної межі, але наразі її не переступили. Врешті-решт, це спроба вкотре звернути увагу влади на існування вибухонебезпечної проблеми у суспільстві та спонукати її (владу) до адекватних висновків і дій.

Попри згадане вище домінування “технічних” матеріалів репортажного плану в згаданому сегменті публікацій “про мажорів”, які не виходять за рамки з’ясування та оприлюднення подробиць мажорських “вітівок”, окремі вітчизняні ЗМІ таки намагаються демонструвати тут зразки журналістики якісно вищого рівня – аналізувати події, відстежувати тенденції, робити широкі узагальнення і висновки. У контексті резонансної історії звалтування і вбивства миколаївської дівчини Оксани Макар у березні 2012 року автор “Українського тижня”, соціолог з Луганська Максим Віхров пише: “Здається, кожен із нас усвідомлює, що може стати наступною жертвою одурілих від безкарності “мажорів”. Якщо пощастить, не гвалтуватимуть, не душитимуть і не палитимуть живцем, а, скажімо, просто поб’ють, переїдуть машиною або застрелять. Лінія суспільного розлому по-фронтовому чітка. З одного боку – ми, прості смертні, з іншого – люди, які вважають себе господарями життя”. Їх світосприйняття публіцист ілюструє словами донецького бізнесмена Володимира Кривка, які той висловив у нетверезій бесіді з правоохоронцями: “Я хочу, бл*дь, – нюхаю кокаїн, хочу – колюсь, хочу – пью, хочу – еду на машині, хочу – *бу, хочу – стреляю”. “І все б добре, – підсумовує автор статті, – якби ця публіка давила, стріляла й палила живцем одне одного. Але стрічки новин свідчать, що її жертвами переважно стають звичайні українці. Про те, що “мажор” заподіяв лихо “мажорові”, практично ніхто ніколи не чув. Ворон, як-то кажуть, воронові ока не виклює. Отже, маємо в нашій країні консолідовану верству, в руках якої зосереджено власність і владу, яку вони застосовують, не особливо звіряючись із духом та буквою закону. Всередині неї стосунки вибудовуються на кланових і патрон-клієнтських засадах: між кланами може точитися досить жорстока боротьба, але проти решти суспільства вони єдині, як моноліт. Понад те, верства “господарів життя” відокремлюється від суспільства навіть територіально: в Україні поширена практика побудови так званих VIP-селищ – місць компактного проживання депутатів, чиновників, суддів та подібної публіки, закритих від “чорні” [8, с. 20–21].

Однозначну, солідарну позицію із вищезгаданим автором висловлює і його колега – оглядач “Українського тижня” Андрій Ткач: “Еліта” наплодила покоління безвідповідальних нахаб зі злочинними нахилами. За роки незалежності сформувався цілий клас нащадків можновладців, які вже давно забули, що таке закон і елементарні норми моралі. Їх прийнято називати “мажорами”. Це слово означає спосіб життя і

невеликову хворобу. Її носії зневажають правоохоронну систему, бо вона працює на них, плюють на решту громадян, бо то для них обслуговуючий персонал, холуї. Вони чавлять простих людей на дорогах, стріляють по них, б'ють...”

Журналісти названих провідних видань виявляють вкрай тривожні для суспільства тенденції, якими супроводжуються прояви “мажорства” в Україні. Нерідко власні висновки вони будують не лише на фактах, залучаючи до цього досвід та авторитетні думки відомих фахівців. Зокрема, той же А. Ткач у своїй статті послуговується професійними спостереженнями колишнього судді Апеляційного суду Києва, а нині адвоката Юрія Власенка: “Коли щось накоять діти можновладців, – зазначає він, – то і слідчий, і прокурор, і суддя підходять до справи по-особливому. Правоохоронці навіть не беруться без “відмашки” керівництва порушувати кримінальну справу проти “мажорів”. За словами фахівця, у кращих випадках від рідних жертви відкуповуються і справу спускають на гальмах. У найгірших – потерпілих роблять винуватцями злочину. Коли “мажор” скоїв ДТП, в нього, як каже экс-суддя, більше шансів уникнути відповідальності. “За рахунок фальсифікації автотехнічних експертиз та підставних свідків викручують справу так, ніби загинула людина сама винна. Під час скоєння злочинів, пов’язаних із хуліганськими діями, потерпілого можуть звинуватити в тому, що це він спровокував конфлікт” [7, с. 34, 36].

Подібні тенденції виявляє також журналістка “Фокуса” Марія Жартовська, підкріплюючи це свідченнями інших фахівців. “Зупинити відприсків впливових батьків ні суди, ні прокуратура не можуть і не хочуть. Коментуючи скандальну постанову суду щодо Сергія Демішкана, адвокат потерпілих Андрій Мамалига свідчить, що при нинішній владі кримінальні справи стосовно злочинців-”мажорів” розсипаються на очах і вбивці стрункими шеренгами виходять на волю. У правдивості слів адвоката переконалися неважко. Лише за останні шість місяців 2011 року під амністією потратили сини депутата Одеської обласної ради і экс-депутата Сімферопольської міськради — Дмитро Кравець і Віталій Файнгольд, які на смерть збили пішоходів. Під грошову заставу, до оголошення остаточного вироку із залу суду був випущений син дніпропетровського прокурора Дмитро Рудь, який у 2010 р. на смерть збив трьох жінок. <...> Символічні вироки для “мажорів” стають нормою. Правозахисник Едуард Багіров нарікає на те, що боротися з ними в рамках закону практично неможливо. <...> Досвідчений адвокат Тетяна Монтян, в свою чергу, відзначає, що довести вину “мажорів” можна, лише коли потерпіла сторона виявилася ще впливовішою або якщо вона зуміла надати справі міжнародний розголос. Інакше потерпілі можуть розраховувати хіба що на матеріальну компенсацію. На це погоджуються 99% потерпілих та їх родичів [9, с. 14–15].

Журналісти і фахівці підкреслюють, що символічними є не лише вироки “мажорам”: символічними і навіть випадковими здебільшого є й, власне, самі притягнення їх до відповідальності. До цього зазвичай вдаються тоді, коли замовчати “справу” не дозволяє її резонанс, коли цьому сприяє політична кон’юнктура або за збігу певних обставин. Констатуючи факт нещодавнього “нібито справедливого” покарання двох місцевих князьків – 15-річне ув’язнення экс-народного депутата і экс-”хазяїна” Голованівського району Кіровоградщини Віктора Лозінського за вбивство селянина та зняття з посади і перебування під слідством за побиття рибалок голови

Заставнівської райдержадміністрації Михайла Бойчука – автор “Українського тижня” Андрій Дуда зазначає: “У наших пенатах, де політична доцільність та політична корупція протрималися і при Леонідах, і при Вікторах, покарання Лозінського і Бойчука є поодиноким виявом показної справедливості” [5, с. 22]. Подібне резюме з позірно-принципового переслідування сумнозвісного Романа Ландіка робить на сторінках цього ж видання й А. Ткач: “Навряд чи цей інцидент набув би такого широко розголосу, якби не вкрай погані стосунки Ландіка-старшого з керівництвом луганської міліції. Тому розвиток подій навколо цього інциденту (*відкриття кримінальної справи, розшуку винуватця через Інтерпол, його екстрадиція з Росії тощо.* – Авт.) зовсім не типовий” [7, с. 35]. А у статті, опублікованій майже одночасно з попереднім у журналі “Фокус”, А. Ткач і С. Висоцький відважилися на “провокаційний” прогноз у “справі”: мовляв, те, що недругів у родини Ландиків більше, ніж достатньо, означає, що “навіть якщо Романа буде покарано, то, швидше за все, вирок йому винесуть не в ім’я справедливості, а заради політичної доцільності” [10, с. 9]. Проте подальші події засвідчили, що українська Феміда здатна безсоромно ігнорувати й такі знущальні передбачення своїх дій і виголошувати “умовні” вердикти в мажорських “справах” навіть на очах громадськості...

Важливим аспектом тематичних публікацій є також з’ясування причин появи та існування “мажорів” і “мажорства”, природи і суті цього ганебного явища в Україні. Журналістські матеріали з цього сегмента, слід зауважити, вирізняються філософською осмисленістю та глибиною аналізу. Відомий український публіцист Юрій Макаров, зокрема, пише: “Треба лишень уважно придивитися до того, звідки беруться лідери взагалі й звідки взялися конкретно наші. Нинішня еліта сформована на 95 або й 99 відсотків за старих часів (решта 1 чи 5% – нащадки по прямій, які успадкували ті самі комплекси, а на додаток – відчуття безкарності). Умови, які цілком визначили їхнє ставлення до життя, – це розвинений соціалізм плюс ... бідність. Бо хіба не цим можна пояснити непереборний потяг до матеріальних символів заможності: всіх їхніх маєтків, автівок, годинників, брендового одягу, коштовностей тощо? Хіба не про це свідчать одноманітно тупий спосіб проведення дозвілля – ресторани, сауни, запобігливі модельки та фотографування на “світських” заходах? Авжеж, тільки людина, якій з дитинства верхом добробуту здавалися трикімнатна квартира в панельній восьмиповерхівці, суха ковбаса “по благу” й відпочинок у Болгарії за профспілковою путівкою, так завзято доводитиме собі самій, що тепер вона може ВСЕ!”

“Інша складова цієї ментальності, – продовжує Ю. Макаров, – зростання в межах суворо структурованої та ритуалізованої офіційної радянської системи керування і контролю, яка була ворожою будь-якій людині, навіть тій, що перебувала на її вершинах. Звідси недовіра до офіційних правил і настанов, що вже й казати про закон, і захоплення паралельною культурою у вигляді кримінальної романтики. <...> Те, що нинішня еліта вперто відтворює феодальні і навіть первіснообщинні елементи організації, є доказом повернення туди, в ментальне минуле, коли особисті зв’язки, особисте патронувannya й особиста відданість визначали більше, ніж формальні правила та чийсь професійні якості” [11, с. 12–13].

До слова, це не єдина спроба пояснити природу сучасного українського “мажорства”, вдаючись до паралелей з далеким (і не дуже) минулим. У статті під красномовним заголовком “Нова антифеодальна боротьба” вищезгаданий журналіст Андрій Дуда також пише про цілі регіони України, “де-юре віддані на відкуп “князькам”, які поєднують у собі історичні типи, виховані середньовічним феодалізмом та радянськими колгоспами” [5, с. 22]. Та чи не найдалі у розумінні суті означеної проблеми дійшов інший автор “Українського тижня” Олександр Михельсон. Він прямо визнає: “Сучасний державний устрій в Україні модно порівнювати з феодалізмом. І це має серйозні підстави. Ті, хто самі себе наділили владою і власністю, <...> утворили фактично окрему суспільну верству, “верховну касту” – достоту, як у станових феодальних монархіях. Від класичної картини зі шкільного підручника український “неофеодалізм” відрізняється єдиним: поки що його не закріплено на законодавчому рівні”. Безкарність “мажорства” журналіст пояснює становленням в Україні особливої адміністративної системи, де “в цілковитій відповідності до марксистсько-ленінської теорії апарат заступив і правосуддя, і демократію як таку, а потім замкнувся в собі”. “Звідси, – переконливо аргументує свою позицію О. Михельсон, – випливає простий і дуже неприємний висновок. Кричущі випадки на кшталт звільнення з-під варті миколаївських гвалтівників або умовних термінів явним убивцям, чії родичі носять високі чиновницькі “титули”, є для такої системи не просто природними. Це – основа існування системи. І річ аж ніяк не в самій “кастовій солідарності”. Річ – у суворих законах економіки. Адже Його Величність Апарат є саме для того, щоб годувати своїх адептів. Через “розпилювання” бюджету, через податкові пільги для обраних бізнесменів (котрі діляться відкатами), через банальні хабарі... А це передбачає, що універсальною “валютою” у правлячій касті є взаємна послуга. Життєдіяльність апарату забезпечує кругова порука <...>. Відтак система завжди виправдовуватиме навіть наймерзенніших злочинців із числа “своїх”. Адже це лише окремих прояв загальної тенденції взаємовідносин “касти вельмож” із безправним населенням. Слід розуміти, що природа “безкарності мажорів”, як це зазвичай називають у пресі, та сама, що й економічного визискування населення владою. І там, і там ідеться про ставлення самозваних господарів життя до абсолютної більшості громадян як до сумнозвісної “біомаси”, на котрій покликані квітнути окремі паростки шикарного і безкарного життя” [6, с. 22–23].

При цьому варто зауважити: потрібне цитування нами матеріалів того самого “Українського тижня” в одному й тому ж контексті аж ніяк не означає, що такими природу і суть вітчизняного “мажорства” бачать лише автори цього видання. Президент Міжнародної соціологічної асоціації, професор Каліфорнійського університету в Берклі Майкл Буравой в інтерв’ю журналу “Фокус” також вказує на історичні обставини виникнення та існування явища “мажорства” і констатує теперішню приреченість суспільства “мати те, що маємо”. “Якщо говорити про молоде покоління українського правлячого класу в цілому, – зазначає вчений, – то батьки цих людей пройшли сувору школу виживання, вони – переможці битви за первісне накопичення капіталу. Це проблема: коли формується нова буржуазія, у неї нема встановлених правил і норм поведінки. В Україні буржуазія формувалась в умовах насильства. Тому немає нічого

дивного, що діти цих людей успадкували насильницькі способи поведінки”. Однак американський фахівець пророкує нам оптимістичну перспективу виходу із ситуації. “В соціології, – каже він, – є таке поняття – “демонстративне споживання”. Молода буржуазія намагається споживати напоказ: предмети мистецтва, розкішні автомобілі і т. п. З часом поведінка буржуа стає більш вишуканою, витонченою і складною. Вони поводяться обережніше, аби не виказати себе. Починають грати роль філантропів і благодійників, шукають інші способи, які б виправдовували їхнє панування. В найближчі 20 років українська буржуазія стане досвідченішою і вишуканішою, а значить, і менш помітною” [12, с. 42–43]. Прикро, але ні іменитий професор зі США, ні вітчизняні фахівці та журналісти чомусь не спромоглися пояснити, як саме відбуватиметься це майже казкове перетворення “огидних каченят” на “благородних лебедів”. Якщо природним, еволюційним шляхом, де, як відомо, найкращий лікар – час, то мине щонайменше вдвічі більше років, поки покоління “зіпсованих” батьків і дітей при владі не змінять “кращі” внуки. Якщо ж процес передбачає “виховну” роботу громадянського суспільства, яке у нас наразі не сформоване, наявність політичної волі і певних заходів щодо подолання явища з боку влади, яка сама найбільше вражена вірусом “мажорства”, то стане зрозумілим, що сподіватися на щось подібне у найближчій перспективі не варто. Принаймні, вітчизняні ЗМІ про такі заходи, дії чи бодай наміри їх здійснити досі не повідомляли.

Принагідно треба, мабуть, повернутися до аспектів ідентифікації “мажорів” та “мажорства”, бо журналістам, які висвітлюють згадану тему, насправді важко цього уникати, а вирішувати питання, як показує дослідження, їм вдається радше інтуїтивно, аніж осмислено. Так, майже в автоматичному режимі у журналістському (і не тільки) середовищі прийнято вважати, що “мажори” – це, зазвичай, молоді люди віком до 29–30 років, які (знову ж таки – переважно) є дітьми багатих і впливових батьків. Звідси, очевидно, й походить домінуюче уявлення про “мажорство” як про проблему, насамперед, молодіжну. Якнайкраще цю сентенцію пояснює соціальний психолог Олег Покальчук, який солідарно з американським соціологом М. Буравим вважає, що специфіка явища “мажорства” криється саме у характері демонстрації своїх широких можливостей іншим. “Що молодша особа, то примітивніший цей показ, – пояснює він. – У “мажорів” немає юнацького максималізму, бо він характерний для людей із принципами. А в них немає принципів, і живуть вони у своєму закритому середовищі. Причина виплеску за межі “тусовки” – наркотики або алкоголь. У людини їде дах і вона починає “чудити” або в розважальному закладі, або за кермом” [7, с. 36].

Таке тлумачення, очевидно, є цілком прийнятним для вузького, “побутового” розуміння проблеми. Провідні журналісти таки роблять розрізнені, спорадичні, інтуїтивні спроби вийти за межі такого розуміння. Достатньо згадати тут цитовану на початку дослідження Ганну Устенко, яка небезпідставно вважає, що “молодість” “мажорів” в Україні нерідко є перебільшенням і наводить при цьому приклад 37-річного (на момент скоєння резонансного злочину) Романа Ландика. Але ні вона, ні інші журналісти не йдуть далі побіжного зауваження і не задаються питанням: а куди ж, власне, діваються усі ті підстаркуваті “мажори”, коли їм виповнюється 39, 43, 47 років? Невже, перетнувши віртуальний, ніким не встановлений віковий ценз, вони вибувають із “про-

блемної” когорти і автоматично поповнюють шеренги респектабельної еліти? Навряд, і приклад сімейства Ландиків якнайкраще підтверджує ці сумніви. “Ландік-старший, – зазначається в одній з публікацій, – теж не вирізняється вишуканими манерами. Дванадцятого березня 2011 р. в Луганську інспектор ДАІ Олексій Косяков наважився зупинити автомобіль нардепа-регіонала, який мчав на шаленій швидкості. Вражений таким “нахабством” даїшника, той начебто наказав своєму охоронцю, сиплючи лайкою, прибрати міліціонера з дороги. Здоровань завдав інспекторові кілька ударів. Після цього випадку в Інтернеті з’явився аудіозапис розмови, де голоси, схожі на голоси керівника Луганської ДАІ та депутата Володимира Ландіка, обговорюють цю подію і останній каже про дорожніх інспекторів: “Я буду ездить с милицейской охраной, п...дить и просто давить их”. Потерпілий чимало часу провів на лікарняному ліжку й мало не був звільнений із лав правоохоронних органів” [7, с. 35]. Як бачимо, Ландік-старший нічим особливо не відрізняється від Ландіка-молодшого, і вік тут – ні до чого. Так, з віком “мажори” (як і всі люди) стають статечнішими, прагнення до витівок слабкішає або й зникає, але самі вони нікуди не зникають і не перероджуються, не перестають бути “мажорами”, по суті, – за світосприйняттям і ставленням до цього “нижчого” для них світу. І, очевидно, “мажорами” помирають. Бо ж не випадково у первісному варіанті “програмної” пісні “Мажори”, яку лідер культової пітерської рок-групи DDT Ю. Шевчук написав ще у 1984-му, були слова:

Церемониал, щелчки затворов:

Это хоронят старого “мажора” [13].

Цілком обгрунтованими вважаємо також спроби журналістів розширити розуміння слова “мажор”, вивівши його за межі типового визначення “діти багатих, впливових батьків”. Інтернет, зокрема, сповнений фактів ДТП, стрілянини, побиттів та інших резонансних злочинів, головними дійовими особами яких є вже немолоді діти звичайних батьків – “прості” високопосадовці, працівники міліції, судів, прокуратури тощо. Сценарій розвитку подій після скоєння ними цих злочинів той самий: їх “справи” замовчують, спускають на гальмах або обмежуються винесенням символічних вироків. Розглядаючи проблему на регіональному рівні, згадуваний тут А. Дуда пише: “Проблема лозінських-бойчуків не лише в тому, що вони вбивають і калічать людей. Проблема в системі влади, яка створює ґрунт для вирощування місцевих князьків, озброєних безкарністю. <...> Такими князьками можуть бути голови райдержадміністрацій, міські (сільські, селищні) голови, народні депутати, керівники промислових або сільськогосподарських підприємств (особливо якщо таке підприємство є бюджетоутворювальним у громаді чи районі). <...> Йдеться про людей, які вважають, що над ними у їхній “вотчині” немає вищої влади. Ця система ґрунтується на кількох китах:

- Відсутності належного внутрішнього контролю за діяльністю органів публічної влади та посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави.

ЗМІ є чи не єдиним джерелом інформації про порушення закону владою на місцевому рівні.

- Стійких корупційних зв’язках між керівниками органів державної влади і представниками місцевого самоврядування.

На рівні району класичною зв'язкою є трикутник “голова РДА – районний прокурор – керівник відділу МВС” [5, с. 22].

Як бачимо, не тільки і не стільки вік чи “шляхетність” походження є визначальними в ідентифікації “мажорів”, але й, не в останню чергу, їх високий соціальний статус, якого вони нерідко досягають раптово, випадково, незаслужено – за збігу певних обставин. Невисокий рівень загальної культури таких людей в умовах нерозвинутості демократичних інституцій та устрою суспільства й провокує у них спокусу вивищитися над “сірим” загалом, скориставшись при цьому своїми неписаними привілеями. Отже, з огляду на зауваження журналістки “Фокуса” Ганни Устенко про особливість “мажорів” в Україні, можемо констатувати, що в умовах нашої держави їх контингент формують не лише діти високопосадовців, бізнесменів та молоді нуворіші від шоу-бізнесу. Це до непристойності широке коло гіпотетично можуть доповнювати (і доповнюють!):

- нардепи і депутати регіонального рівня;
- працівники середнього і вищого рівня правоохоронних структур: міліції, судів, прокуратури;
- практично всі чиновники-високопосадовці, які мають реальну владу над людьми.

Тому значно ближчими до істини видаються вищезгадані тут спроби окремих журналістів ідентифікувати “мажорів” за допомогою слів і словосполучень “діагноз”, “окрема консолідована суспільна верства”, “господарі життя”, “князьки”, “верховна каста недоторканих” тощо.

Цілком очевидною видається й тенденція, до якої впритул підводять читача, але так і не оприлюднюють її журналісти якісних ЗМІ: що нижча форма розвитку громадянського суспільства (бідніша країна, нерозвинуті демократичні устої, інституції і відносини “влада – народ”), то ймовірнішими, значно брутальнішими і резонансними є прояви “мажорства”, значно більшою є їх кількість.

Поза увагою впливових ЗМІ залишилися також історичні екскурси в “тему”, глибокі узагальнення і прогнозування ситуацій, які можуть виникати внаслідок потурання “мажорам” чи тривалого ігнорування проблеми. Між тим, непередбачуваними наслідками загрожують прояви “мажорства” саме через невчасність реагування і некритичність ставлення до них суспільних чинників, що може виявлятися в узурпації абсолютної влади однією особою (культ), групою осіб (кліка, хунта, режим) або “єдино непомильною” партією. Апофеозом цього явища в особливо великих масштабах треба, очевидно, вважати ситуації, які можуть виникати в умовах химерної деформації чи деградації суспільної моралі під впливом тоталітарної влади. Наприклад, справжньою партією “мажорів” була, по суті, націонал-соціалістична партія гітлерівської Німеччини, де домінували принципи всездозволеності і безкарності у ставленні до решти людства. Запозичений з філософських трактатів Ф. Ніцше культ “надлюдини” ідеологами нацизму був доведений згодом до абсолюту і поширений на всю німецьку націю – на представників т. зв. “арійської нації”, яка є начебто вищою, богообраною, покликаною вершити долі решти народів. Тобто – нацією “мажорів”. Своєрідною варіацією на тему вищесказаного був також статус КПРС, комуністів СРСР, особливо – в епоху “розквіту” тоталітаризму в 30–70-ті роки ХХ ст.

Тож, власне, які висновки роблять якісні ЗМІ у своїх гострокритичних публікаціях про резонансні прояви “мажорства”? Важко не погодитися тут із психологом Сергієм Строчковим, який вважає, що справжня проблема – не в “мажорах” чи “злюкисних” проявах “мажорства”, а у “відсутності у більшості українців впевненості у тім, що перед законом усі рівні і правосуддя можна добитися, не хапаючись за вила” [4, с. 25]. Але це, за всієї поваги до науковця, не висновок, а, радше, помічена очевидність. Значно гірше виглядають справи за спроб дати відповіді на sacramентальне запитання Н. Г. Чернишевського “Що робити?” або “Чому це сталося?”. Відповідей здебільшого нема або... краще, якби їх не було. Бо чого, скажімо, вартий висновок статті про резонансний злочин у Миколаєві навесні 2012 р., винесений у заголовок “Усі винні у смерті Оксани Макар”? Далі автор публікації Микола Малуха пояснює: “Своєю байдужістю, апатією та мовчазною згодою з наявним станом речей ми є співучасниками кожного злочину, що коїться у країні” [14, с. 56]. Але ж, по-перше, навіть теоретично всі не можуть відповідати за все. По-друге, люди не можуть бути небайдужими, активними протестувальниками достроково, до скоєння злочину, тобто – “для профілактики”, бо це неприродно. А, по-третє, на момент написання “висновку” автор не міг не знати про десятки стихійних багатолюдних мітингів, що прокотилися усією країною, учасники яких збирали пожертви на лікування О. Макара, вимагали суворо покарати миколаївських гвалтівників і навіть – повернути смертні вироки для особливо небезпечних злочинців. Тому, вочевидь, тут варто говорити не про “байдужість” чи “мовчазну згоду”, а про застосування банальної практики радянських пропагандистів, які часто вдавалися до знеособлених закликів, коли не знали що робити (“мы в ответе за всё”, “это дело каждого”, “нужно взяться всем миром” і т. ін.).

Прикро, але навіть тямущі автори з глибоким розумінням теми пропонують іноді відверто нереальні вирішення проблеми. Зокрема, О. Михельсон, який пише: “Зменшити кількість “мажорських” злочинів може лише зміна всієї системи влади, але такої зміни, як добре відомо українцям, на Майдані не вистоїш. Тож першим кроком до припинення свавілля десятків тисяч “княженят” можуть стати тисячі “майданчиків”. А створять їх ті, хто не бажає бути кормом” [6, с. 23]. Та, власне, не створять, бо навіть міцно й надовго заплющивши очі, неможливо уявити собі “революційну ситуацію”, яка б спричинила майже одночасне виникнення “тисяч майданчиків”, а до цього – щонайменше стількох же оргкомітетів з їх організації.

Нерідко висновки підміняє відверта риторика, причому – далеко не завжди безневинна. Зразок такої риторики зауважуємо в статті А. Ткача, який свій виступ по гарячих слідах миколаївської трагедії з О. Макара закінчив словами: “Після цього хочеться кричати: невже правоохоронна система не почне захищати своїх громадян, поки самі громадяни не візьмуться за зброю? Невже громадські активісти і преса повинні підміняти слідство? Невже всім близьким потерпілих від мажорів слід ставати ворошиловськими стрільцями? Тоді – до наступного суду Лінча...” [15, с. 26]. А правозахисник Едуард Багіров, переконавшись, що довести вину “мажорів” у судах неможливо, цілком серйозно закликає влаштовувати самосуди: “Якщо я побачу, що люди з лопатами і вилами йдуть карати “мажорів”, то неодмінно до них приєднаюся!” [9, с. 16]. Такі “резюме”, варто зауважити, є більш ніж небажаними у ЗМІ, бо непідго-

товлений читач може неадекватно сприймати “поради” авторитетних людей чи видань як керівництво до дії.

Водночас дивує і непокоїть також абсолютна відсутність висновків влади, її публічного реагування на гострокритичні матеріали ЗМІ з цього приводу. А це, своєю чергою, свідчить, що вітчизняні ЗМІ наразі не стали потужним рупором громадськості, з яким влада змушена рахуватися. Тож у ситуації, що склалася, журналісти, як-то кажуть, щось пописують, населення країни – почитує, а влада керує на свій розсуд, не вельми зважаючи на бажання, вимоги і тривоги тих чи інших.

На цьому тлі досить скупко виглядає у вітчизняних ЗМІ “порівняльний” аспект справи – приклади іншого, неукраїнського, трактування “мажорів” і проявів “мажорства”. Пам’ятаємо, зокрема, про “клопоти” американської дівчини Челсі, яку свого часу кілька разів притягали до адміністративної відповідальності і “виховували” всім суспільством за... незаконне розпиття пива у кнайпах, хоча її батько – Білл Клінтон – був тоді чинним президентом США. Згодом не менш “дивовижна” звістка надійшла з далекої Австралії: перспективний урядовець добровільно подав у відставку, щойно стало відомо про автодорожню пригоду його сина, у якій того визнали винним. Високопосадовець, відтак, вирішив, що не має морального права керувати державними справами, якщо не може дати собі ради навіть з родинними. А ось – свіжа інтернет-новина: у квітні 2012 р. президент Туркменистану Г. Бердимухамедов звільнив з посади міністра енергетики за погане виховання сина-”мажора”, який разом з кількома друзями-студентами спровокував ДТП. За поведінку решти студентів довелося відповідати ректорові вишу – його також звільнили. Міністр освіти і його заступник отримали суворі догани [16]. Вищенаведені приклади так і хочеться порівняти з вітчизняними реаліями 2005 р., в яких чинний на той час Президент України В. Ющенко доволі агресивно захищав від журналістського загалу сина Андрія, який напередодні “відзначився” мажорськими витівками на Хрещатику і в ресторані. Однак на таких порівняннях і висновках українські ЗМІ уваги не акцентують, довіряючи робити їх самим читачам.

Здебільшого український читач змушений сприймати реалії закордонного “мажорства” зі слів і висновків фахівців. Наприклад, з побіжного зауваження, яке робить відомий лікар-психіатр і правозахисник Семен Глузман: “В Європі та США випадки класичного “мажорства” поодинокі. В тих країнах панує зовсім інша традиція виховання людей” [7, с. 36]. Або згадуваного вже психолога С. Строчкова, який стверджує: “На Заході цю дитячу хворобу пережили – там вже давно перестали ідеалізувати або демонізувати дітей впливових батьків” [4, с. 25].

Зрештою, і в цьому аспекті вітчизняні ЗМІ спромоглися представити бодай винятки з правила. Таким, зокрема, можна вважати статтю Христини Бердинських “Не наше виховання” у журналі “Корреспондент”, де порівнюється умови життя дітей високопосадовців України та сусідньої Польщі. “Різниця в рівні життя дітей перших осіб української і польської влади шокує, – зазначає автор цієї статті. – У владних сім’ях західного сусіда не прийнято ставити своїх відприсків на один щабель з високопоставленими батьками. <...> Діти польських можновладців живуть без особливих привілеїв. Син прем’єр-міністра країни Дональда Туска Міхал, нині журналіст газети у Гданську, в студентські роки підробляв помічником на кухні й офіціантом у ресторані,

а також водієм міського автобуса. Його молодша сестра Катажина – блогер, висвітлює питання моди і стилю життя. Три дочки і двоє синів Броніслава Коморовського, нинішнього президента Польщі, уникають публічності і не помічені ні у світських, ні в політичних скандалах” [17, с. 36]. Як відомо, скромне життя вела також їхня “попередниця” Олександра Квасневська – єдина донька экс-президента Польщі, коли її батько керував країною.

Принагідно зауважимо, що в межах загальної теми “про мажорів” якісні вітчизняні ЗМІ порушують низку інших, не менш важливих дотичних тем. Однією з них є зауважена пресою тенденція призначення на високі державні пости осіб саме з цього одіозного середовища. Журналістка “Корреспондента” Ксенія Карпенко констатує: “Вищі посади в країні дістаються наймолодшим в Європі чиновникам, які відзначаються не блискучими звершеннями чи досвідом роботи, а близькістю до влади”. Цей феномен задекларованого “омолодження влади” коментує в статті й політолог Тарас Березовець: “В самім омолодженні біди нема. Але згідно із західним зразком, відсутність родинних зв’язків, профільна освіта і мінімум два роки роботи у складі уряду – головні критерії призначення на пост молодого чиновника. В українських реаліях жодного подібного прикладу немає” [18, с. 18, 20]. “Український тиждень”, подаючи поіменний перелік новоспечених високопосадовців з числа “молодих і ранніх”, продовжує тему “нових облич нової еліти”: “Нечисленні представники молодшої генерації, які потрапляють до кола політиків першого ешелону, своїм успіхом на високих посадах завдячують насамперед не винятковим талантам і професіоналізму, а впливовим родичам чи друзям. Український непомітність має свої особливості. На державні посади тут просувають не лише синів, доньок і небожів, а й їхніх друзів, а також кумів, коханок, водіїв, кухарок тощо” [19, с. 16]. Про причини і наслідки цієї тенденції у тому ж номері “Українського тижня” пише й журналіст Андрій Скумін: “В Україні вже давно йдеться про заблокованість “соціальних ліфтів” у політико-управлінській сфері, тобто тих каналів, через які кожен громадянин завдяки своїм знанням і вмінням отримує реальну можливість увійти в управлінську й політичну еліту. Якщо проаналізувати склад управлінських кадрів України <...>, побачимо, що серед них є одиниці (за нашими підрахунками, не більш ніж 5–8%), котрих можна вважати такими, що досягли свого статусу за рахунок процедур об’єктивного оцінювання вмінь, навичок, досвіду роботи. <...> Внаслідок зрощення бізнесу і влади на сьогодні основними чинниками кадрового добору на керівні управлінські посади є належність до певного бізнес-середовища, особисті стосунки, лобіювання представників кланів, особиста відданість тощо. <...> Представники старої партноменклатури, які до кінця 1990-х обіймали більш ніж половину управлінських посад, забезпечували підтримку “родинної пам’яті”, протегуючи призначення своїх дітей. Наслідок цього процесу спостерігаємо досі, коли діти високопосадовців дістають посади із перспективою швидкого зростання або ж доступом до розподілу бюджетних коштів”. А за давня, не вирішена проблема, як відомо, має схильність відтворюватися у рецидивах і нових проблемах. Зокрема, “соціальні опитування фіксують небезпечну тенденцію в середовищі, яке, власне, й повинне слугувати джерелом оновлення вітчизняної еліти. Маючи обмежені перспективи на самореалізацію в межах України за наявних традицій останньої, молодь, особливо студентська, схильна шукати вихід в еміграції.

За результатами дослідження “Український характер”, проведеного в березні 2011-го р. центром “Софія”, готові емігрувати 50,4 % українців у віці 18–29 років. Відповідну тенденцію підтверджують і дані Інституту демографії та соціологічних досліджень ім. М. В. Птухи, оприлюднені в середині січня 2012 р.: серед студентів 16–26 років у вишах Києва, Запоріжжя, Івано-Франківська, Одеси, Умані та Хмельницького виїхати за межі країни хочуть уже понад 56 %” [20, с. 16–18].

Чималий чисельно різновид публікацій про “мажорів” і “мажорство” – це масова, “жовта” преса, численні розважальні видання на кшталт журналів “Отдохни” чи “Лиза”, а також додатки до телепрограм. Попри змістову “легкість” надрукованих тут матеріалів, тематичний “валовий продукт” цього сегмента періодики значно переважає за кількістю доробок якісних ЗМІ. Контент здебільшого невеликих за розмірами інформаційних заміток, кореспонденцій та репортажів становлять тут нерезонансні і начебто “несерйозні” прояви “мажорства” – скандали та інші “невинні” витівки розмаїтих “зірочок” шоу-бізнесу та “селебрітіз”, а також те, що соціологи називають “демонстративним споживанням” (тобто – придбання ними дорогої нерухомості, автомобілів та предметів розкоші). Те, що є, по суті, способом життя “обраних”, є одночасно “хлібом” згаданої періодики, який вона не без вигоди для себе збуває обивателям. Зрозуміло, що жодних натяків на осуд явища чи бодай на правильні акценти там немає і бути не може, бо майже вся ця “розважалка” подається під негласними, але добре відомими з недалекого минулого рубриками “Красиво жить не запретишь”, “У богатых свои причуды” тощо. Проте “літописці” світських хронік свідомо не афішують, що природою таких “дивацтв” є та сама зверхність “вершкових” до “плебеїв”, їх зневага до решти світу й відверте, безкарне нехтування загальноприйнятими нормами моралі – тобто, майже однакові прояви одного й того ж хворобливого суспільного явища. Таким чином, можемо констатувати “проблему в проблемі”, бо коли “важкі” форми “мажорства” намагаються “лікувати” нагорі якісні ЗМІ, то внизу їх менш принципові колеги по цеху фактично прищеплюють поблажливе й толерантне ставлення обивателів до “невинних” витівок кумирів. А це, своєю чергою, провокує рецидиви “мажорства” на вищому рівні в одних, і підсвідоме бажання наслідувати їх у неперемірливого загалу.

Журналістська праця над темою “мажорства” має свої особливості. Вона, виходячи із широких можливостей його адептів, далеко не завжди є безпечною. Гіпотетичний висновок, вочевидь, слід вважати універсальним, бо він однаковою мірою стосується працівників усіх мас-медій – і “якісних”, і “розважальних”. Більше того, висвітлення згаданої теми є тотально небезпечним: і на стадії збирання фактологічного матеріалу, і за результатами публікацій; небезпечним як для окремих журналістів, так і для цілих редакцій ЗМІ – юридичних осіб. Не поодинокими є факти побиття, завдання тілесних ушкоджень журналістам і пошкодження їхніх професійних пристроїв – фото- й відеотехніки. Кілька років тому яскравий приклад у цій “номінації” продемонстрував нардеп Калашников, якому навіть велике скупчення людей неподалік Верховної Ради не завадило продемонструвати своє “особливе” ставлення до роботи оператора телеканалу ICTV. “Слуга народу” побив і його, і відеокамеру. Характерною особливістю роботи журналістів над темою є також реальна загроза отримання ними моральних збитків – привселюдного паплюження, звинувачень у непрофесіоналізмі чи заангажованості

тощо. На “найвищий” рівень у буквальному розумінні цього поняття підняв “справу” 2005 р. тодішній Президент України В. Ющенко, брутальний “наїзд” якого на журналіста інтернет-видання “Українська правда” Сергія Лещенка викликав обурення у медійному середовищі і в суспільстві. Відносно новим, але не менш тривожним фактором тиску на журналістів стала віднедавна загроза судових переслідувань, тобто ймовірність розправи над ними у начебто “правовому” полі. Тенденцію якнайкраще ілюструє поведінка все тих же Ландиків – сина й батька. На початку 2012 р. щойно звільнений із зали суду “умовно вільний” депутат-дебошир Ландик-молодший відразу публічно заявив, що вже готує позови в суд проти центральних телеканалів “1+1”, СТБ та ICTV, які активно висвітлювали скандал за його участю [21, с. 7]. А батько “мажора” емоційно відреагував на прохання “Фокуса” пояснити, навіщо подана апеляція на й без того м’який вирок у справі його сина: “Конституційний Суд заборонив журналістам лізти у приватне життя!”. З цієї нагоди “Фокус” пише: “Посилання на Конституційний Суд, який заборонив журналістам поширювати інформацію особистого характеру, адвокат Мирослави Гонгадзе Валентина Теличенко називає недолугим. За її словами, справи дітей-”мажорів” – суспільно значуща інформація, доступ до якої не може бути обмеженим. Однак, виходячи з багатолітнього досвіду спілкування з українською Фемідою, вона вважає: при бажанні влада може використати недавнє рішення КС, щоб змусити пресу замовкнути про подібні справи. “Коли судова система не працює, навіть таку постанову можуть повернути так, аби зробити приємність мажористому татусеві і засудити журналіста”, – вважає адвокат” [9, с. 16]. Тож, як бачимо, умови праці журналіста в контексті цієї теми є далекими від ідеальних, а тому вони негативно впливають на остаточні результати боротьби з проявами “мажорства” в Україні.

Аналітики схилиються до думки, що “мажорство” є продуктом низької політичної, а ще більшою мірою, правової культури. У правовій державі воно не має поживного ґрунту, а тому апріорі не може ні утверджуватися, ні розвиватися. Визнаний дослідник – політолог Андрій Єрмолаєв зазначає, що в умовах конституційного транзиту в українському суспільстві на зміну “телефонному праву” прийшло “статусне право”. Унікальність українського суспільства, на думку директора Національного інституту стратегічних досліджень, полягає в тому, що “статусне право” разом із “традиційним правом” є складовими частинами сучасної правосвідомості. Як наслідок, “в українському суспільстві, на жаль, до цього часу соціальне і управлінське становище людини дуже часто впливає і визначає її можливості вирішувати проблеми й впливати на процеси в різних ситуаціях, лише виходячи з її позиції, а не з її повноважень. І це, на жаль, сприймається в суспільстві і в інших сферах ...як неотрадиція, яка конфліктує з новою правовою реальністю” [1].

“Статусне право” детермінує мажорство, є його обґрунтуванням. Українське суспільство не відкинуло “статусного” права, а на нинішньому етапі визнає цей неформальний різновид ніким не прописаного права. Тому конструктивного вирішення проблема мажорства вимагає і в політичній, і в медійній, і в правовій площинах. У політичній – бо без волі й розуміння вищого керівництва країни його нагальне вирішення не матиме перспективи. У медійній, бо ЗМІ можуть і зобов’язані апелювати до громадськості, політиків, науковців, правоохоронців з вимогою знейтралізувати нега-

тивні тенденції. У правовій, бо належна правова оцінка “мажорству” і налаштованість усіх правоохоронних органів і судових інституцій на ліквідацію мажорства даватиме очікувані результати вже в окресленій перспективі.

Висновки

- 1) Попри поширеність проявів “мажорства” в Україні та соціальну значущість явища, воно, на жаль, досі не стало самодостатньою темою ґрунтовних наукових досліджень.
- 2) Медійний інтерес до теми зумовлений ступенем резонансності того чи іншого прецеденту, тому тематичні виступи преси мають здебільшого подієвий характер і не виходять за рамки схеми “що, де, коли і як” відбулося.
- 3) Значно глибше й системніше висвітлюють проблему мажорства, акцентуючи увагу реципієнтів на конкретному його прояві і на ймовірних наслідках від поширення мажорства у суспільстві журнали “Корреспондент” і “Фокус”, а ще більшою мірою “Український тиждень”. Аналізовані телевізійні канали “Інтер” та “1+1” гостро проблему висвітлюють в інформаційних блоках, обмежуючись репортажами з місця події. Розважальні медійні ресурси, як телевізійні, так і газетно-журнального формату, прояви “мажорства” та стиль їх життя використовують як інформаційні приводи для власних публікацій.
- 4) Некритичний підхід розважальних видань, на кшталт глянцевого журналу “Ліза”, “Единственная” та інших, до висвітлення проблеми, відсутність належних журналістських акцентів і висновків не лише зводять нанівець спорадичні спроби боротьби з негативним явищем, але й фактично популяризують його в обивательському середовищі, прищеплюючи там поблажливість, “всепрощення” до його проявів та підсвідоме бажання наслідувати красиве і безтурботне життя “кумирів”.
- 5) Ні науковці, ні представники ЗМІ не мають чіткого, усталеного розуміння понять “мажор” і “мажорство”, здебільшого штучно обмежуючи його віковими рамками адептів (до 30 років) та “знатністю” їх походження (“діти багатих і впливових батьків”). Таке трактування понять суттєво звужує поле досліджень, поза яким залишається чимало важливих аспектів і взаємозв’язків з іншими дотичними явищами. А без чіткого з’ясування суті проблеми важко розраховувати на ефективність подолання її наслідків.
- 6) У з’ясуванні природи і суті “мажорства” авторитетні вітчизняні ЗМІ впритул підводять споживачів інформації до належних висновків, але уникають їх. Читачі, натомість, далеко не завжди мають змогу самотужки “синтезувати” ці висновки з інформації, розпорошеної по різних виданнях.
- 7) На загал ЗМІ не культивують нетерпиме ставлення суспільства до проявів “мажорства”, не формують правильну й активну громадянську позицію щодо цієї проблеми, не акцентують увагу на вкрай негативних аспектах наявних і ймовірних наслідків цього явища. А це, зокрема:

- формування негативного міжнародного іміджу країни, де прояви “мажорства” характеризує масовість і безкарність, а частину владної еліти представляють не професіонали, а ті самі “мажори”;
  - зневага людей у принципах добра і справедливості;
  - тотальна дискредитація влади, яка покриває витівки “мажорів” або терпимо ставиться до них; погіршення репутації, зменшення політичного рейтингу і рівня довіри до окремих політиків, які так чи інакше причетні до проявів “мажорства”;
  - виклик неадекватної реакції суспільства (“їм можна, а нам – ні?!”; еміграція молоді, яка не бачить перспектив; ймовірність самосудів над “мажорами” тощо).
- 8) Висновки і пропозиції вітчизняних ЗМІ щодо подолання “мажорства” нерідко є риторичними і хибують декларативністю. Теза про “мажорство” як одне із системних захворювань, яке відповідно вимагає системного лікування, читається хіба що “між рядків”.
- 9) Висвітлення теми “мажорства” є небезпечним як для окремих журналістів, так і для цілих редакцій ЗМІ, тому чинне законодавство України потребує суттєвих вдосконалень у частині захисту прав журналіста і забезпечення належних умов його праці.

Ми свідомі також того, що “мажорство” не є продуктом лише нашого часу, тим паче рішуче заперечуємо, що воно детерміноване системними огріхами державотворення, оскільки в різних формах та під різними назвами проявлялося і в минулому. Скажімо, Ф. Достоевський у відомому і замовчуваному в радянські часи романі “Біси” ввів термін “праздношатаючаяся личность”. Ним письменник називав молодих людей дворянського походження, які після скасування кріпосного права ніяк не могли знайти себе в нових історичних умовах і розтринькували молодість у розвагах, псевдореволюційністю виправдовуючи свою нікчемність.

Починаючи з брежневських часів, виокремилася елітарна категорія “золотої молоді” – дітей московських високопосадовців. Згодом їх послідовники з’явилися і в республіканських столицях. Це явище мало особливо потворні форми в азіатських і кавказьких республіках союдної (чи, як стверджує Євген Свєртюк, псевдосоюдної) держави.

У період “перебудови й гласності” преса, особливо столична, вже не без успіху викривала і перекожливо критикувала особливий управлінський прошарок – партійно-радянську номенклатуру з її поширеною практикою “телефонного права” і генетичним бажанням вивищитися над законом, проігнорувати або обійти його, скориставшись прогалинами чи недосконалістю законодавства.

Отже, явище, яке ми йменуємо “мажорством”, має виражений національний пострадянський колорит і прискорені темпи розвитку. Воно досягло масштабності, тому вимагає конструктивного вирішення передусім у політичній та правовій площинах. А звідси одним із нагальних завдань ЗМІ є сприяння через відповідну інформаційну політику утвердженню нової правової свідомості, верховенства права й неухильного дотримання законодавчих норм.

Список використаної літератури

1. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / Л. І. Нечволод. – Харків : ТОРСІНГ ПЛІУС, 2007. – 768 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.slovonovo.ru/term/Мажор?page-1,2
3. Див. : Синельников А. Б. Ценностные ориентации российской и европейской молодежи / А. Б. Синельников // Вестник Московского ун-та. Серия 18. Социология и политология. – 2011. – № 1. – С. 145–158.
4. Устенко А. Форс мажоров / Анна Устенко // Фокус. – 2011. – № 30 (242). – 29 июл. – С. 22–25.
5. Дуда А. Нова антифеодальна боротьба / Андрій Дуда // Український тиждень. – 2011. – № 17 (182). – 29 квіт. – 5 трав. – С. 22–23.
6. Михельсон О. Не бути кормом / Олександр Михельсон // Український тиждень. – 2012. – № 12 (229). – 23–29 бер. – С. 22–23.
7. Ткач А. “Мажор” як діагноз / Андрій Ткач // Український тиждень. – 2011. – № 29 (194). – 15–21 лип. – С. 34–36.
8. Віхров М. Лінія суспільного розлому / Максим Віхров // Український тиждень. – 2012. – № 12 (229). – 23–29 бер. – С. 20–21.
9. Жартовская М. Мажорные обстоятельства / Мария Жартовская // Фокус. – 2012. – № 6 (269). – 10 февр. – С. 14–16.
10. Ткач А. Дети богов / Андрей Ткач, Сергей Высоцкий // Фокус. – 2011. – № 28 (240). – 15 июл. – С. 8–10.
11. Макаров Ю. Poor eating habits / Юрій Макаров // Український тиждень. – 2011. – № 46 (211). – 11–17 лист. – С. 12–13.
12. Атанасов В. Профессор перемен / Виталий Атанасов // Фокус. – 2012. – № 15 (278). – 13 апр. – С. 42–43.
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://music-facts.ru/song/DDT/Malchiki-mazhori/>
14. Малуха М. Усі винні у смерті Оксани Макар / Микола Малуха // Український тиждень. – 2012. – № 14 (231). – 6–12 квіт. – С. 56–57.
15. Ткач А. Очень страшное кино / Андрей Ткач // Фокус. – 2012. – № 11 (274). – 16 мар. – С. 26.
16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.segodnya.ua/world/minictr-lishilcja-pocsta-iz-za-cyna-mazhora.html
17. Бердинских К. Не наше воспитание / Кристина Бердинских // Корреспондент. – 2012. – № 9 (497). – 9 мар. – С. 36–38.
18. Карпенко К. Есть рекорд Европы / Ксения Карпенко // Корреспондент. – 2011. – № 48 (485). – 9 дек. – С. 18–20.
19. Пастухова А. Фейс-контроль / Аліна Пастухова // Український тиждень. – 2012. – № 6 (223). – 10–16 лют. – С. 16–21.
20. Скумін А. Без еліти / Андрій Скумін // Український тиждень. – 2012. – № 6 (223). – 10–16 лют. – С. 16–21.
21. Див.: Условный приговор // Фокус. – 2012. – № 4 (267). – 27 янв. – С. 7.
22. Єрмолаєв А. Україну недооцінюють, і в цьому вся проблема... / Андрій Єрмолаєв // День. – 2013. – № 28–29. – 15–16 лют. – С. 3.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.13

Прийнята до друку 23. 02.13

MAJOR[ISM] AS SUBCULTURAL PHENOMENON OF CONTEMPORANEITY IN TV AND PERIODICAL PRESS

Igor Paslavskyi

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chupryny Str. 49, 79044,
Lviv, Ukraine*

The article reveals the genesis and basic nature of ‘major[ism]’ as a contemporary subcultural phenomenon and studies the peculiarities of its description in the influential journals as well as popular periodical press. Here the author defines the role of TV in covering the topic of major[ism] and mentions the particular role of the involved mass-media.

Key words: ‘major [men]’, ‘major[ism]’, mass-media, TV journalism, periodical press, popular press.

МАЖОРНОСТЬ КАК СУБКУЛЬТУРНЫЙ ФЕНОМЕН СОВРЕМЕННОСТИ В ТЕЛЕВИЗИОННОЙ И ПЕЧАТНОЙ ЖУРНАЛИСТИКЕ

Игорь Паславский

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львов, Украина*

В статье установлено генезис и сущность “мажорства” как современного субкультурного феномена, исследованы особенности его освещения во влиятельных журнальных изданиях и в развлекательной журналистике, определена роль телевидения в освещении проблемы “мажорства”, указано особую миссию заангажированных СМИ.

Ключевые слова: мажоры, мажорность, средства массовой информации, телевизионная журналистика, журнальная периодика, развлекательные издания.